

ZIVLJENJE IN SVET

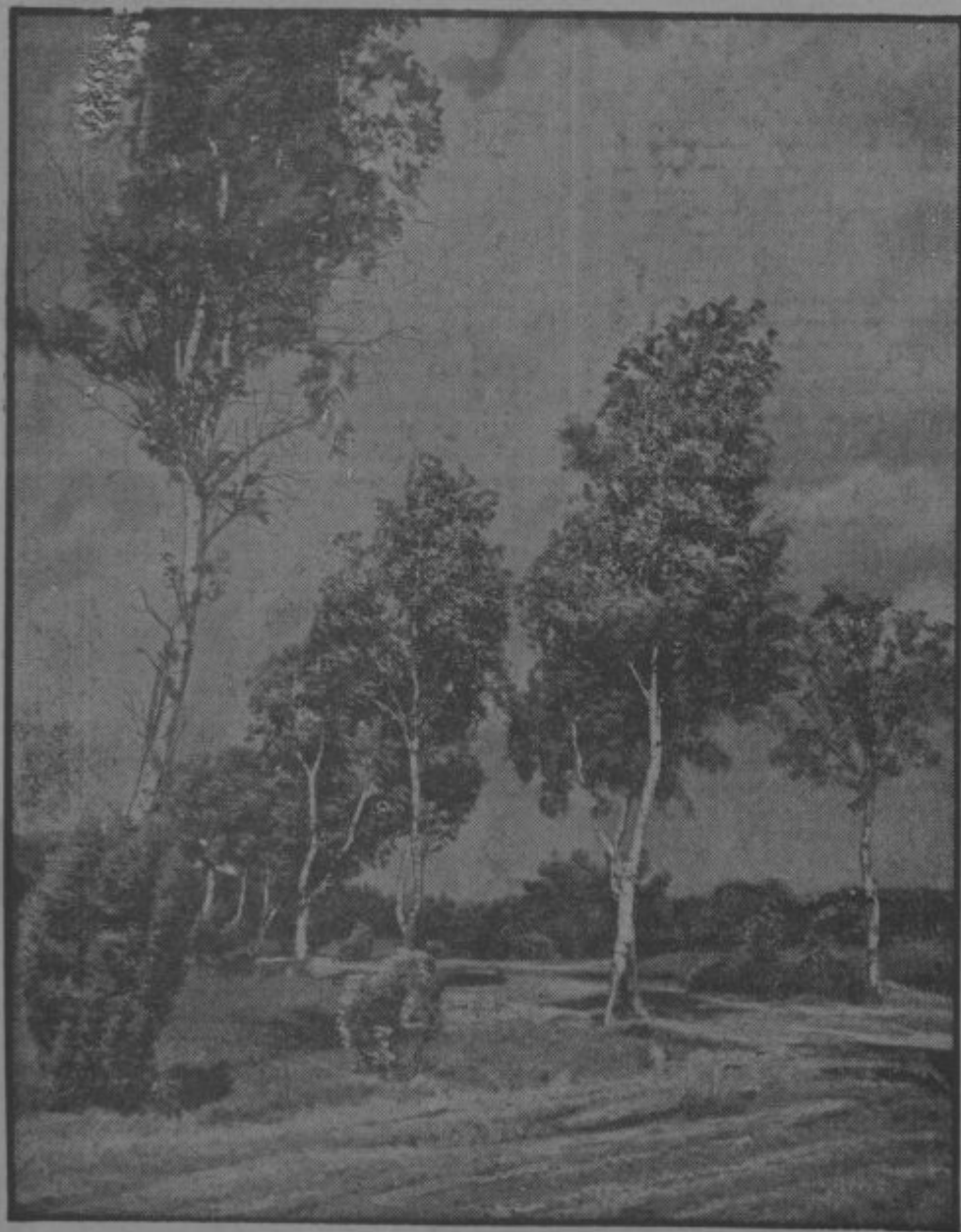
TEOŠKANSKA REVIIA

ŠTEV. 20

KNJIGA 24.

(LETO XII)

V LJUBLJANI, 14. NOVEMBRA 1988

ŽIVLJENJE: NARAVOSLOVNI PROBLEM

NOVA REŠITEV STAREGA VPRAŠANJA

Ze dalj časa traja preobrat, ki je prinesel znanostim nove načine in z njimi nove naloge. Kdaj se je začel, se ne da točno povedati, možje iz prejšnjega pokolenja pa vsekako niso ničesar slutili o njem. Celo veliki filozof in psiholog, kakršen je bil Wilhelm Wundt, je mislil, da je v njegovi znanosti, psihologiji, do nekoliko majhnih malenkosti že vse dognano. Nekoč je vprašal mlajšega docenta, kaj misli ta po njegovi smrti še odkriti novega. Podobno je bilo v drugih znanostih.

Biologija je prejela od zunaj močan sunek. To je bilo tedaj, ko je Hans Driesch iz Lipskega delal svoje znamenite poskuse z morskimi ježi. Menil je, da sta le dve možnosti organizem: bodisi z življenjem v sebi le stroj, ki ga je mogoče razložiti mehanično in materialistično, ali pa vpliva v njem »entelehija«, duši podobna činiteljica. Da bi dokazal drugo možnost, je n. pr. v zgodnjem stadiju razvoja oplojena jajčeca morskih ježev razdelil baš tedaj, po sta se iz prve stanice stvorili dve. Če bi bil organizem stroj, bi moral iz vsake polovične klice nastati polovičen morski jež. To se ni zgodilo, vsakokrat so nastale cele ličinke morskega ježa, bile so pač manjše kakor tiste, ki nastajajo iz celotne klice, toda sposobnosti za življenje niso imele nič manj. Prav tako je mogel Driesch združiti po dve klici in vzgojiti tako eno samo veliko ličinko.

Te poskuse so smatrali tedaj za izredno učinkovito rešitev problema. Celo nasprotniki, ki so stali na drugi strani, materialisti, so bili za nekaj časa presenečeni.

Šele v zadnjih letih je znanost spoznala, da pomeni domneva o duši podobnih nadzornih instancah, ki urejajo funkcije stanic, organov in celotnih organizmov samo metafizično, torej nebiološko razlago življenjskih pojavov.

Novo razlago, ki se opira povsem na naravoslovna tla, je dal sedaj dunajski docent za teoretično biologijo Ludwig Bertalanffy v svoji novi knjigi »Ustrojstvo življenja«. Ta pravi, da se dajo življenjski pojavi razložiti povsem naravoslovno, če smatramo organizem za

sistem, v katerem vlada dinamičen red dogodiljajev.

Da si pojasnimo to, kaj misli moderni biolog s tem, moramo poseči po izsledkih novejšje psihologije. Lik n. pr. trikot, je v doživljanju več nego samo vsota svojih stranic, prav tako je melodija več nego vsota nekoliko zvokov. Gre pri tem za oblikovano celotnost. Ta oblika se da spet transportirati: ostane cela, če njene dele smiselno spremenimo, n. pr. če melodijo prevedemo v drug tonovni način. Da te oblike nimajo veljave samo v psihologiji, temveč tudi preko nje v fiziki, je dokazal prepričljivo W. Köhler, in sicer tako, da je razdelitev električnega naboja v prevodniku, ki jo lahko smatramo za »obliko«, »lik« zmotil in opazoval, kaj se potem dogodi. Če je del naboja odstranil, se je dotedanja »oblika«, čeprav transportirana, znova pojavila. S tem dobimo še shodnico in preko nje razlago k poskusu z morskimi ježem. Kar se dogaja v neživem, električnem prevodniku, je v načelu isto, kar se dogaja z obnovitvijo celotne oblike klice morskega ježa, ki je živa in ki smo jo v razvoju zmotili.

Ni nam treba več cele armade duhov in višjih duhov, temveč nam zadostuje »dinamični red dogodkov v okviru enotnega sistema«. Dobimo torej povsem naravoslovno razlago, ki moderni biologiji ne dela posebnih težav.

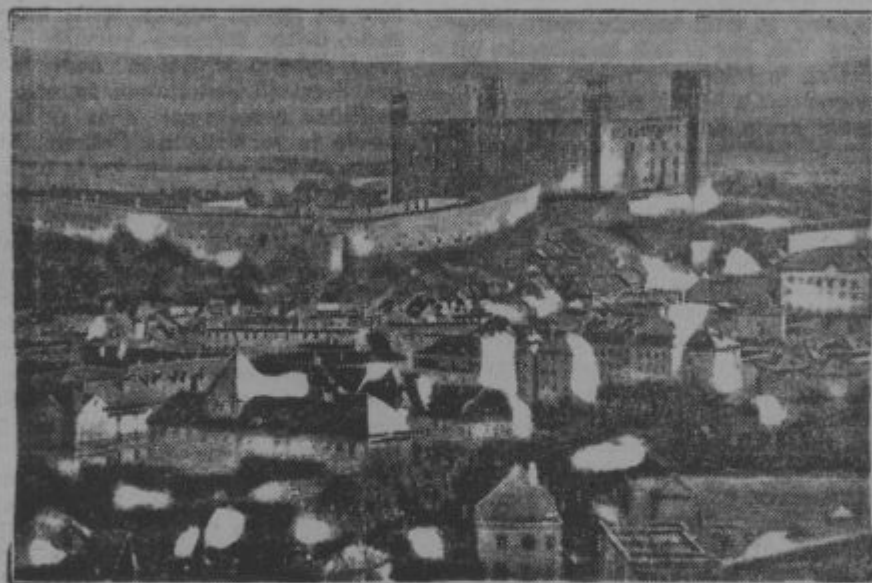
Dinamičnost velja danes itak za enega izmed bistvenih znakov živega. Dinamično ravnotežje stanic vlada v poedinem organizmu in v poedinii stanici spet dinamično ravnotežje njenih sestavnih delov. S tem se je moderna biologija približala današnji fiziki. »Morda ni nič preveč drzno«, piše Bertalanffy v neki prejšnji knjigi, »če primerjamo dinamično predstavo živega z dinamično predstavo fizike. V fiziki danes ni več »materije« samo tam, kjer se združujejo nihaji, je »elektrona«. Podobno bi lahko rekli tudi mi: obstoji le en dinamični tok dogodkov, ni otrdele organske oblike, ki bi bila pravi njih »nosilec«. Le tam, kjer se tok dogajanja združuje in kopiči, imamo na videz vztrajno organsko obliko.«

kge

B R A T I S L A V A

Bili so časi, ko kraji med Dunavom in Savo niso delili severnih Slovanov od južnih, ko so slovanska plemena v starodavni Panoniji tvorila širok koridor, ki je spajal plemena, živeča pod Krkonoši in pod Tatro z bratskimi plemeni na obalah Jadrana. V enajstem stoletju se je med zapadne in južne Slovane zabil klin azijskega madžarskega plemena, in samo redki ostanki slovanskih ple-

krajinah, ki so zaradi svojega položaja ob Dunavu in ob meji treh držav (Češka, Avstrija in Ogrska) dobila posebno kulturno in trgovsko važnost. Zanimivo je, da je najvažnejša trgovska cesta, ki je vodila iz Ogrske v Porenje in dalje na zapad, šla iz Bratislave po češki zemlji skozi Brno in Prago. Sicer pa zgodovina Bratislave v srednjem veku nikjer ne seže iz okvira lokalnega značaja.

Pogled na BRATISLAVO

men v nekdanji Panoniji ter mnogo krajevnih imen, ki so jih Madžari in Nemci na razne načine popačili, spominja na slovanski rod med Dunavom in Savo.

Podobna usoda je zadela tudi Bratislavo, ki leži na severni obali Dunava. Kdaj je bila ustanovljena, ni znano, toda njeno slovansko ime nesporno dokazuje, da se je moralo to zgoditi še v slovanski dobi, ko je velikomoravska država obsegala kraje na obalah Njitre, Hrona in Ipole. Njena trdnjava (anali 10. in 11. stoletja jo imenujejo Brecisburg, Breceburg, iz česar je nastal Pressburg), je bila pred vsem zgrajena zato, da brani gospostvo ogrskega kralja pred češko državo. Pod trdnjavo se je v ranem srednjem veku razvilo mesto, ki je imelo v glavnem nemški značaj, kakor tudi ostala mesta v teh po-

Boljši časi za mesto so nastali šele v novem veku. Po bitki pri Mohaču (1526) se je zamajalo ogrsko kraljestvo pred turško silo in razpadlo v tri dele. Madžarsko ravnino so si prisvojili Turki, Sedmograška je postala kneževina pod turško suvereniteto, ostalo pa so dobili Habsburžani. Glavno mesto habsburške Ogrske je postala Bratislava (1536) in tako prav za prav glavno mesto Slovaške. Kajti habsburška Ogrska je obsegala (ne glede na vojaško granico) skoraj vse ozemlje Slovaške. Bratislava je postala sedež najvažnejših uradov. Tam so bili državni zbori, (vse do 1848), tam so kronali ogrske kralje, tam se je sestajalo plemstvo iz vse države. Najboljši sinovi iz vse dežele od Košic in Gemere pa do Vaha so prihajali semkaj, da žrtvujejo svoje sposobnosti državi, cerkvi in znanosti. Ako

je postala Bratislava v tej dobi znamenito mesto v srednji Evropi, ni to samo zasluga nemških patricijev, ki so tu trgovali in branjarili, ampak vse dežele. Končno nimajo za to zasluge redke plemenitaške rodbine, ki so tu zidale svoje plače, marveč slovanske roke, ki so s svojim delom omogočile njihov sijaj in razkošnost.

Posebno važnost pa je imela Bratislava za češkoslovaški narodni preporod. Kulturni in politični razvoj stare Češke je bil prekinjen z usodno bitko na Beli gori, ko je husitska Češka postala žrtev in plen brezobzirnega zmagovalca. Vse, kar ni bilo habsburško ali katoliško, je bilo preganjano. Na tisoče evangelijskih čeških rodbin je moralo zapustiti svojo domovino. Mnogi so se naselili onkraj ogrske meje, na Slovaškem, kjer je že v 15. stoletju husitski nauk, a od 16. stoletja reformacija našla številne pristaše. Tako je v času, ko je bilo na Češkem vse kulturno življenje uničeno, ko se je slovstvo omejilo le na književno proizvodnjo jezuitov, vzhodna veja češkoslovaškega naroda prevzela na Slovaškem duhovno tradicijo stare dobe. Te smeri, spočetka zgolj verske, so se konec osemnajstega in v začetku devetnajstega stoletja spremenile v močen narodni pokret. Češkoslovaški narodni pokret ni imel svojega središča samo v Pragi, marveč tudi na Slovaškem, zlasti v Bratislavi. Tam so se na evangelijskem liceju, ki je užival glas male univerze, izoblikovali največji umi devetnajstega stoletja: Kollar, apostol slovanske vzajemnosti, Šafařík, prvi graditelj moderne znanosti na Slovaškem, Palacký, idejni uteme-

ljitelj češkoslovaške države, Štur in Hurban ter mnogi drugi.

Ko so narodni buditelji na Češkem mislili na svojo domovino, so si jo pod vplivom zgodovine predstavljali običajno v okviru stare češke države. Poznali so Slovaško, čutili so s Slovaki, toda pod vplivom državnopravnih teorij si niso upali čez stoletja zgodovinske meje, ki so delile češko kraljestvo od ogrskega. Toda domoljubi v Bratislavi so pojmovali domovino in narod drugače nego v Pragi. Za nje je bila domovina češkoslovaškega naroda povsod, kjer se govori njihov jezik, kamor je segla češka duhovna kultura. Tedaj, pred dobrim stoletjem nade in želje bratislavskih rodoljubov še niso imele politične razsežnosti. Toda te ideje so zorele in se širile na Češkem, Moravskem in Slovaškem. In ko je prišel čas, so stopile v življenje v političnem programu Palackea in Havlička 1848. Vendar se niso mogle uresničiti. To se je zgodilo šele po svetovni vojni.

Kljub novim razmeram, v katerih morajo danes živeti Čehi in Slovaki, nima Bratislava zanje samo pomen važnega trgovskega središča ob Dunavu, ampak bo ostala brezdvomno še nadalje mesto, posvečeno velikim narodnim tradicijam. Njeno ime, ki se jo tradiciji bližuje Devínu, jih bo vedno spominjalo na dobo, ko so bili ujedinjeni v svobodi, in po bratislavskih starih ulicah bo vedno odmeval glas Kollara, Šafaříka in Palackea. Šafaříkove besede: »Počakajte, počakajte! Še nismo propadli!« ki jih je pred sto leti napisal v Novem Sadu Palackemu v Bratislavi, imajo danes še večji pomen.

Po spisu dr. Václava Chalupcekega — ip

PLANIKA IN NARCISA

Na 280. str. 18. številke Zisa (31. X. 1938) je našel A. D. pet slovenskih imen za *Narcissus preticus* in 7 za *Leontopodium alpinum* Cass.

Za prvo cvetlico imamo še nazive sôndica (po Erjavcu v severni Istri), medénka (po Erj. na Notranjskem), solnovrât (po Cafu), narcis (po Cigaletu in Tušku) in mrcisa (po Gutsmanu in Breckerfeldu). Za planiko naj dodam še imena zvezdnica (po Erjavcu) in zvezdica (n. pr. pri Tavčarju, Cvetje v jeseni, Zbr. spis. VI. zv., str. 80 — iz Poljanske doline), goličávarica (v Zvonu), máčnica (po Erjavcu), trosnica (po Tumi, Studij gorizani, II., 1924), očíneec (Janežič 1887), roša in edibajs (po drju Mišiču v

zg. Savinjski dolini). Rastlina je res podobna zvezdi ali očesu, raste na goličavah, ima voljno površino kakor mačje šapice in je raztresena po strmih skalah. Planika se pa imenuje zato, ker raste na planem, koder ni ne drevja ne grmovja. I. Koštiál

ESKIMOVSKI DVOBOJ

Kadar nastane pri Eskimih prepir pri razdeljevanju dobrot iz omikanih dežel, n. pr. petroleja, črnega mila, kolomaza — ki so imenitna slaščica za Nanukove sodruge — se ta gospoda zbere, da bi se pobijala s puščicami, zabavljicami in pikrimi krilatimi. Godba spremlja takšno prireditvev in razsodnik odloči, da je zmagal tisti, ki je bil najbolj duhovit.

K O P A Ž A R I

MILAN FERJAN

I.

Ko so se megle po grabah toliko razcefrale, da si lahko od vratnic do vratnic videl človeka, je oživel na njivi, ki je bila kakor rumena preproga pripeta na strmem pobočju. Domači so trgali mokro koruzo in jo metali v košare. Ko so bile polne, so jih odnašali na voz, ki sta ga lena junca peljala domov. Dan je bil cmerav. Zaman je poskušalo sonce, da bi predrlo oblake. Če ne bi zdaj pa zdaj zašumelo v gozdovih okrog njive, bi se mračnost jesenskega dne še bolj zagrizla v ljudi in jim odvezla še one besede, ki so v dolgih presledkih zdrsele iz stisnjenih ust...

Šele popoldne, ko je že tema silila iz kotanj in ko se je megla raztrgala nad Krčnikovo bajto, ki je ležala stisnjena na podnožju gore, kakor siv kamen v ozkem koritu, so končali delo na njivi. Blatne roke so si obrisali v travi in se molče spuščali po ozki bližnjici k hiši. V kuhinji je že brlela lesčerba in rdeči svit z ognjišča je plalšno trepetal na motnih šipah. Franček je prignal junca, ki sta se topo spotikala ob razbitem pragu pri hlevu. Nekje so zvenele verige. Ob kamen so udarjale ocklje. Besede so silile v krik. Vse to pa je počasi zamrlo, čim bolj se je rezala svetloba iz kuhinjskega okna v blatno dvorišče. Pri fari je zazvonilo. Glasovi so bili tako božajoči, da se je molitev kar sama vsilila v misli.

Krčnik je obstal razoglav na pragu. Prezgodaj osiveli lasje so mu padali v razorano čelo. Še med košate obrvi so mu silile gube, kakor da drugod ne bi našle več prostora. Nekaj trmastega je bilo v njegovem obrazu, zato pa je bila tudi trpka poteza okrog ust, tako tuja, da se je nehotе vsilila sodba: Krčnik mnogo si trpel, preden si učakal svoj peti križ.

Zemlja Antonske fare, prilepljena na strma pobočja ne pozna usmiljenja z ljudmi. Kdor hoče njenih darov, jo mora prekrvasiti s svojim znojem. Koliko je ogonov, kamor ne moreš z junci navoziti gnoja, ne z njimi rahljati grude. S košem gnoja na hrbtu od hleva do njive, z motiko v roki, ki se kar sama dviguje in pada — to je antonska pomlad. Strah pred nalivi, ki trgajo zem-

ljo s pobočij, strah pred točo, da bi pobila krmežljavo rž, oves in koruzo — to je poletje. Jesen je v meglah, iz katerih se večkrat zareži spačeni obraz bodočih dni, ko bo zmanjkalo kruha na mizi, zaradi te trikrat preklete zemlje, ki ni vrnila niti tega, kar si v njo posejal. Tako okrog Božiča že vsega zmanjka. Le ob nedeljah prinese oče kruha s fare, ko se vrača od pozne maše. Franček, ki hodi že štiri leta v šolo,

Anzek, ki bi moral že tudi v šolsko klop, pa je preslaboten,

Micika, ki že leto dni sama štoriklja po sobi,

Tinek, ki kljub temu, da je že dve leti star, ne more še hoditi in največ poležava med cunjami na postelji, mati, ki vzame le takrat, ko se zбоji megle pred očmi...

Krčnika v zimskih dneh itak ni doma. Še vselej se mu je posrečilo, da je dobil delo v gozdu, kjer je največkrat s svojimi junci vlačil hlode v dolino za bogatega Pačnika. Če je bilo vreme ugodno, so se hitro nabirali kubiki ob cesti, in iz štacune je v sobotah marsikaj prinesel. Tako so vsaj za nekaj dni pozabili na sajast pisker na peči s stlačenimi žganci, ki suhi kar niso hoteli po grlu. Zato jih je mati za zajtrk polila s segretim kislim moštom, da so se pačili obrazi otrok, kakor bi jemali grenko zdravilo. Hudo pa je bilo, če je bila letina slaba in je potem še pritisnila zima z zameti, ko ni bilo mogoče pregaziti poti v dolino. Takrat je pomankanje sililo še bolj h Krčnikom. Ali naj vole proda? Ne, tega ne more! Ne sme zaradi zemlje, zaradi gnoja, zaradi dela. Kdo od otrok mu že lahko pomaga na polju? Samo Franček! A še ta je tako otroških rok, da je človeka kar strah, če se česa težkega loti. Da bi žena pomagala? Če bi jo silil k delu, bi ji kopal za hrbtom grob. Zadnji otrok ji ni izsesal le sleherne kapljice mleka, načel ji je tudi življenje, da je vsa starikava in neboljena, kakor umirajoča vrba na razjednem bregu. Uboga volička, četudi že slabotna in stara, sta za Krčnika mnogo: kos kruha sta otrokom, čevlji in obleka za Frančka, ki hodi v šolo, zdravilo za ženo, ki stane na mesec dva kovača in še marsikaj drugega, kar rabi hiša in družina...

»Franček napoji junca, potem pa k večerji!«

Krčnikov glas se je zgubil v mračnem dvorišču. Kmalu nato se je od korita, ki je stalo ob majavi lesi, oglasil Franček, slabotno in skoraj proseče:

»Hej vóde vooóóó!...«

Junca sta se počasi nagnila nad vodo in pila v dolgih požirkih. Ko sta se napila, sta se leno okrenila proti hlevu in našla v temi svoje mesto ob jaslilih. Franček je priprl hlevska vrata in stopil v zakajeno kuhinjo, kjer je zaudarjalo po kislem, po sajah in po plesnobi. Duh pašnikov in mokre zemlje, odpadajočega listja in vlažnega mahovja, smolkastih debel in porjavelega praprotja je ostal pred pragom. Frančeku je kleknila glava, kakor bi se zbal za neizsanjane sanje, ki so mu še trepetale za vek. Sunil je blatne coklje proti ognjišču, da se je oče jezno okrenil zaradi ropota, ki je motil njegov očenaš. Franček se je tiho zmuznil k mizi in sklenil roke. Potem so zaropotale žlice. Anžek in Micka sta skoraj ležala na mizi in zajemala koruzni močnik iz lončene skledе sredi mize. Zarumenela sta okrog usten, kakor mladi lastovki. Vsi so molčali, le Tinek, ubogi Tinek, se je kremžil v materinem naročju. Ko so odložili žlice, je Krčnik počasi postavljaj besedo za besedo:

»Jutri grem k Pačniku v dolino. Koruzo boste lahko sami ošupinili!«

Besede so veljale ženi, ki je jokajočega Tineka polagala v posteljo.

»Bomo! Pa soli in olja prinesi iz štacune!«

OXFORD ET MARGARET

Revue de France je priobčila prijetno povest Jeana Fayarda pod tem naslovom, kjer nastopa francoski dijak Jacques Dolent na univerzi v Oxfordu, ter se seznani z izobraženo Angležinjo Margareto. Dolent si je napravil takole mnenje o Angležih:

Angleži niso licemerji niti svetohlini. Vendar pa jih je sila v šoli in rodbini navadila smatrati spolne pojave kot nedovoljene in poželenja vredne. Sport jih je naučil jemati splošna pravila kot osebna, lastna načela: na trato ne smeš stopiti, ako jo ščiti kak napis, zakona ne kršiš prav tako, kakor ne slepariš pri tenisu, ker to ne bi bila prava igra. Na ta način pazijo v angleških šolah na red in mir za to določeni študenti, ki naznanjajo ali celo kaznujejo svoje tovariše, ne da bi jih zato prezirali, ker pač izvršujejo neko dolžnost. Angleži 22 let so podobni 15letnim francoskim šolarjem in tem rajši sprejemajo lahkoniselnne pomen-

»Kolikor bom lahko dobil za kovača. Več nimam.«

Krčniku so se še globlje zarezale gube v čelo. S prsti je zabobnal po mizi.

»K Pačniku moram, da dobim delo za zimo,« je zopet povzel. »Prekleta zemlja... Garaš in garaš, jeseni pa se zbojiš zime kakor hudič križi...«

Trudno se je dvignil in šel proti vratom.

Ko je že luč ugasnila v izbi, ko je že davno utihnil cmeravi Tinek, je Krčnik še vedno slonel na lesi za hišo. Ugasli vivček je stiskal z zobmi in topo gledal na blatni kolovoz, ki se je že po dveh korakih zgubljal v neprodni tedi praga mogočnega Pačnika: mogoče mi. Po njem hitijo izmučene misli prav bo dal kaj zaslužka? Mogoče bodo njegovi tolsti in kratki prsti spustili nekaj srebra za teden garanja?... Moj Bog, saj noče več, le toliko kolikor je potrebno za golo življenje! To vendar ni mnogo!... Le drobtinico, prav majhno drobtinico s Pačnikove mize, ki so mu jo pomagali založiti Bogu in svoji usodi vdani, pohlevni in tihi, z vsem zadovoljni farani sv. Antona, saj imajo vsi hodi ob cestah in grapah, na pobočjih in vrhah vsekano črko P...

Skozi temo se je valila umazana megla. V smrekah nad hišo je zašumelo in zaječalo, bolešno in proseče, kakor da bi se deblo zvalilo na telo izmučenega delavca... Krčnik je spravil vivček v žep in počasi stopal proti mrtvi bajti...

ke, ker so po strogorednosti in plahosti sami fizično čisti.

-ts-

ITALIJANSKA PROSVETA V AMERIKI

Delež italijanske književnosti in omike je v ameriški kulturi večji, nego bi človek v prvem trenutku domneval. Skraja so se uveljavljali samo bogoslovski humanistični vpivi, na pr. pri Franklinu (18. stol.), opaženi v zakonodaji. V 19. stol. prevladujejo taki vpivi v slovarstvo. Prvi ameriški pisci krenejo na pot v Italijo, kar se odraža v njihovih umotvorih: W. C. Bryant in Washington Irving stojita na čelu, George Ticknor in Longfellow sta v Italiji dobila obilo pobude. Velika vrsta Amedeanov, pri katerih se ne da najti italijanski živelj, vsebuje poleg drugih tale imena: Cooper, Hawthorne, Henry James. O tem zadatku razpravlja Angelina La Piana »La Cultura Americana e l'Italia«, (G. Einaudi, Torino, 1938).

A D

Z L O Č I N I ZARADI DUŠEVNIH ABNORMALNOSTI

Šef primarij v pok. DR. FRAN GÖSTL

Ko so se ustanovile urejene države, so prevzele nalogo in dolžnost, da ščitijo življenje, zdravje, čast in imetje posameznikov in da kaznujejo one, ki se pregreše zoper to. Posameznikom ni bilo več dovoljeno maščevanje za storjene jim krivice, da si se je to kljub temu še dostikrat dogajalo. Kazniv je bil torej princip maščevanja. Kazni so bile večinoma zelo krute, saj je veljalo pravilo »glavo za glavo, oko za oko, zob za zob«. Krščanstvo je uvedlo kot princip kazni zadoščenje za žalitev Boga in za kršitev njegovih zapovedi, ki prepovedujejo zločine. Šele v novejšem času je prevladalo naziranje, da je namen kazni poboljšanje (poleg obvarovanja družbe pred nezakonitimi dejanji).

Tudi načini kaznovanja so postali milejši. Smrtna kazen, ki je bila prej za mnoge težke zločine v navadi, dostikrat celo s poostitvami (odsekavanjem posameznih telesnih delov ali smrt na grmadi) je bila v mnogih državah odpravljena — saj bi onemogočila poboljšanje — ali pa je dopustna le za najtežje zločine. Zaporne kazni so bile nekdanj grozne. Ječe so bile temotne, vlažne, nezdrave, zrak v njih je bil neznosen. Znani so strašni stari zapori v Benetkah in podzemne temnice na Spilberku v Brnu. Tu je moralo trpeti tudi dosti političnih obsojencev, med drugimi italijanski rodoljub in pisatelj Silvio Pellico ter hrvaški junak baron Trenk. Cesar Jožef II. je obiskal te zapore, da se je za eno uro zapreti vanje ter je takoj ukazal, da se morajo opustiti in da se ne sme nihče zapreti vanje. V navadi so bile tudi denarne kazni za manjše prestopke (privilegiranim stanovom tudi za razne zločine) ter delne ali popolne konfiskacije imetja.

Hude kazni so brezdvainno povzročale strah in marsikaterega odvrčale od tega, da bi se pregrešil. Izvrševale so se očitno. Smrtno kazni na javnih prostorih, z obglavljenjem na odru ali z obešenjem, kar je množico gledalcev napolnjevalo z grozo. Za manjše prestopke so se krivci pokorili dostikrat na sramotnih odrih ali v kladah na javnih prostorih, zasmehovani od

gledalcev. S tem so hoteli doseči, da bi kazen s prestrašenjem vplivala na ljudstvo, da bi ga sramota odvrnila od zagrešenj. Humanitarni nazori novejših dobe so odstranili vso javnost. Danes poročajo listi o kaznih, da seznajajo z njimi ljudstvo.

Staro pravo se ni oziralo na svojstvenosti obdolženca. Temeljilo je na nazoru, da je imel prosto voljo in da je zavedno izvršil svoje dejanje. Šele v novejšem času se je pričela upoštevati telesna in duševna konstitucija. Velike zasluge si je pridobil italijanski psihiater Cesare Lombroso, ki je navajal, da je med raznimi zločinci v vsem 25 do 40% takih, ki so postali kriminalni zaradi svoje narave, da so »rojeni zločinci«. Ako tudi niso njegovi nazori do pličice neoporečni, so se vendarle uveljavili v modernem pravosodju. Poleg tega se upoštevajo pri odmeri kazni tudi olajševalne in obremenilne okoliščine.

Zločince lahko delimo v dve veliki skupini: v ono, ki izvrši delikt v afektu in v ono, ki ga vrši iz navade. Pri obeh skupinah moramo zopet upoštevati, ali so grešili kot povsem zdravi, ali pa jih je zavedla bolezenska narava. Omenim naj še, da pozna moderno kazensko pravo za nekatere delikte pogojno obsodbo. Kazen se odloži za dobo 2—3 let. Ako se dotičnik v tem času ne pregreši znova, se mu kazen odpusti, sicer pa se vračuna pri novi obsodbi. To je gotovo pomemben činitelj za doseg smotra — izboljšanja.

Da se otroci sploh ne kaznujejo, mladoletni pa milejše, je po modernem naziranju povsem naravno. Spominjam se, da so nam otrokom pripovedovali o modrosti Marije Terezije. Otrok je zagrešil neko težko dejanje, in sodnik je vprašal cesarico, ali naj se izvrši nad njim zelo stroga kazen. Cesarica je ukazala, naj izbira med jabolkom in tolarjem. Ker si je izbral tolar, so ga vprašali, zakaj je to storil, ko je vendar jabolko mnogo slajše, je odgovoril: za tolar si lahko kupim poln koš jabolk. To je bil sodniku in cesarici zadosten dokaz, da je deček bistroumen in odgovoren za svo-

je dejanje ter se je kazni izvršila. In vendar je bila velika krivica.

Da se psihično nenormalni ali bolni ne kaznujejo za dejanja, katerih kaznivost niso uvideli ali so izvirala iz nagonov, katerih zaradi svoje duševnosti niso mogli krotiti, je umevno. Zato sodišča v dvomnih slučajih ali je obdolženec duševno zdrav ali ne, kličejo izvedence-psihiatre, ki izrečejo po proučitvi spisov, po preiskavi in če treba po daljšem opazovanju svoje mnenje. Večkrat zahtevajo tudi zagovorniki take preiskave, ako dvomijo o polnovrednosti svojih klientov.

Včasih se sliši očitke, češ da zdravniški izvedenci le preradi »oproščajo«. To je povsem napačno. Saj dobijo le take slučaje v presojo, ki so zelo dvomni. Po svoji vesti in po svojem prepričanju — kot zapriseženci — izpovedo svoje naziranje. Sodišče se seveda skoraj vedno pridruži njihovi izjavi. Sodišče oprostí obdolženca, obenem pa izreče v vsakem takem primeru, naj se odda v zavod za umobolne, saj imajo državljani pravico, da so varni pred takimi elementi. Moderne umobolnice seveda nimajo rade blaznih zločincev, ki so drugim bolnikom neprijetna družina. Že zato ne, ker v modernih bolnicah ne morejo s sigurnostjo zabraniti njih pobega. Zato so v raznih državah zanje posebni zavodi. Tudi v našem modernem kazenskem zakoniku so predvideni.

Omenil sem, da odvetniki kot zagovorniki radi nasvetujejo psihiatrične preiskave ter navajajo razne, zlasti rodbinske podatke, ki govore za ab-

normalnost. Tem bolj se je moralo zdeti vsakemu čudno, da je pred kakim desetletjem neki belokranjski advokat začel veliko kampanjo proti psihiatrom izvedencem. Nekdo je umoril in oropal viničarja ter potem zažgal zidanico. S kolegom dr. Robido sva imela preiskati zločinca, ki je že v Ameriki obolel ter bil od tam iz bolnice kot izboljšan poslan v domovino. Po izjavah prič se je tudi tu abnormavno vedel. Osebná preiskava je dokazala shicofrenijo. Tedaj pa je omenjeni gospod v časopisu očital psihiatrom, da jim zadošča, če je bil kak starj stric pijanec ali blaznež, da spoznajo storilca nekrivega, ter je napovedal velik ljudski protestni shod proti takemu početju. Sodišče je pozvalo zagrebško fakulteto, da izreče svoje mnenje. Prof. Lapinski in venerolog dr. Kogoj (najbrž zato, ker je kot Slovenec lahko raztolmačil Rusu najin slovenski parere) sta samo na podlagi spisov, brez osebne preiskave obdolženca, izrekla, da je sicer umobolen, a za svoje dejanje odgovoren, ker je prebrisano ravnal. Pri obravnavi v N. m. sta bila zopet klicana kot nova izvedenca prof. Šerko in prof. Plečnik, ki sta povsem potrdila najin parere in ovrгла zagrebško mnenje. V strokovnem listu sta dr. Robida in pozneje psihiatr dr. Herzog kritizirala in ovrгла navedbe dr. Lapinskega. Umobolnost delinkventa je bila torej sijajno ugotovljena. Zato tudi napovedanega ljudskega shoda ni bilo.

D A L J E

ORIENTSKA VROČICA

Na bregovih Sredozemlja so narodi cela stoletja živeli trajno v sovrastvu. Kristovi otroci in Prerokovi sinovi so si steli v čast, da si prizadevajo čim več hudobij. Šele ko so Francozi osvojili Alžirijo, se je začel položaj popravljati. Po zadnji vojni pa se nekdanja mržnja očitno vrača. Novi nazori, ugodni narodnim pokretom, so prešlinili Bližnji vzhod in ga od sile naglo pretvarjajo.

Na ta družabni in politični pojav je obrnil svojo pozornost René Pinon, sodelavec obzornika »Revue des deux Mondes«. Vestni in budni kronist je šel na mesto proučevati to, čemur pravi: rastna gróznica Bližnjega oríenta namreč narodne pokrete, kakršne nudijo Egipt, Sirija, Palestina, Libanon in vobče vsa Arabija. Danes je pribečl o tem vprašanju knjigo: *Fievres*

d' Orient (Lyon, Ed. la plus grande France). »To so rastenjske mrzlice — pravi naš avtor — ki utegnejo postati blagodejne, če se bodo znale brzdati in se krotiti same ali če jih bo kdo kanal'ziral in vodil; lahko pa postanejo tudi jako nevarne«.

Najopasnejša od teh slabosti je dandanes pristni upor, ki mu je pozorišče Palestina, podrejena britanskemu mandatu. Med tem ko se Arabci kažejo čedalje odločnejše, da ne bodo poleg sebe trpeli sionistovsk'h Judov, in ko njih vstaja resno skrbi Veliko Britanijo, človek z zadoščenjem čita Pinonov spis prešljen s težnjo po resnici in pravici. nk

Kdor prinaša lepoto na svet, je vedno upnik vseh ljudi.

R. Lefevre

AFRIKA V STAREM VEKU

Afrika je bila že v starem veku predmet študija staroslavniim geografom in zgodovinarjem ter smoter znanstvenim oziroma trgovskim ekspedicijam. Toda vsem je ostala tajnostna, bajna ter črna, kakor je še danes v velikanskih obsegih.

Današnje ime te celine se je razvilo iz rimske provincije Afrike (današnji Tunis), medtem ko so imeli Egipt za samostojen del sveta, drugo afriško ozemlje pa so kratko malo imenovali Libijo.

Globoko v libijsko peščeno morje so v starem veku prodirali smeli egipčanski sosedje, arabski trgovci, ki so že prej s svojimi karavanami odkrili vso Arabijo, toda kaj je pomenila vsa njih srčnost v primeri s puščavo, ki ni imela po njih mnenju nikakega konca?

V dobi, ko je najbolj cvetela v Sredozemlju feničanska trgovina, so feničanski trgovci ugotovili, da od Nila do stebrov Atlasa ni razkosanih zemelj, ampak le eno samo pobrežje. Takrat šele je bil odkrit severni del tretjega dela sveta. O notranjosti in južnem delu so govorile samo bajke.

Stari svet si je takrat postavil za smoter: objadrali vso afriško obalo ter spoznati rojstne kraje starega dobrodelnega Nila.

To je bil cilj egipčanskih faraonov, če ne iz gospodarskih ozirov, pa vsaj iz političnih. Hoteli so širiti svoje cesarstvo. Ne more se trditi, da se jim je to posrečilo, čeprav so se v pokrajinah gornjega Nila tja do Ugande našli sledovi egipčanske kulture in da so bila Egipčanom dobro znana pritlika-va ljudstva palčkov.

Vsekako pa so vrelce Nila poznali Grki kakor Aristoteles, Eratosthenes in Ptolomej, ki pozna, kakor je razvidno iz njegovih spisov, tudi nekaj večjih nilskih pritokov in celo Mesečne gore, iz katerih tečejo reke, ki polnijo velika afriška jezera. Te Mesečne gore so bile risane v zemljevidih skozi ves srednji vek, odkrite pa so bile šele v novem času. To grško znanje gotovo ni temeljilo na lastnih skušnjah, pač pa na pripovedovanju egipčanskih trgovcev.

Prva zgodovinska ekspedicija k nilskim vrelcem se je izvršila v dobi cesarja Nerona, vendar je ostala brez pomembnih uspehov. Zaradi velike po-

plave in velikanskih množin rastlinstva, ki ga je Nil prinašal s seboj, je bilo prodiranje po reki in ob reki navzgor nemogoče. Kakor vse kaže, je Neronova odprava dospela do gornjelniskega pritoka, ki še danes naplavlja ogromne množice rastlinstva.

Prav tako meglena je tudi zgodovina objadranja Afrike v starem veku. Po Ptolomejevem mnenju bi bilo kaj takega seveda nemogoče, ker si je predstavljal, da je južni konec Egipta v zvezi z Indijo.

V drugem stoletju pred našim štetjem si je domišljal neki trgovec Eudoxos, da je objadral Afriko. Na svojem potovanju ob vzhodnem afriškem bregu je prijadral daleč na jug ter se od tam vrnil. Ko je potem jadral na drugem potovanju skozi Gibraltarsko ožino in po zapadni obali na jug, je prispel do krajev, kjer so prebivalci govorili isto narečje kakor ondi, kjer je končal prvo potovanje. Zdi se, da je Eudoxos priplul do dežele narečja Bantu, nikakor pa ni dosegel rta Dobre nade.

Nasprotno pa Herodot zatrjuje, da je bila Afrika objadrana v sedmem stoletju pred našim štetjem in sicer so to storili Feničani. Oni feničanski mornarji so jadrili iz Rdečega morja ob afriškem obrežju navzdol. Herodot piše dalje dobesedno: »...skozi neko dobo so imeli izvrstni mornarji sonce vedno na desni strani (na južni polkrogli), ko so se jeseni dvakrat izkricali, so se preskrbeli z žitom, ki so ga sami zasejali in poželi.« Vrnili so se skozi Gibraltarsko ožino.

Herodot navaja dalje še zgodbo o Perzijcu Sataspu, ki je tudi jadral na jug, imel že sonce na desni strani, toda se je predčasno vrnil.

Proti koncu starega veka so začeli Rimljani prodirati proti srcu Afrike, širili svoje province in lovili zveri za cirkuse, toda afriško srce je ostalo daleč. Afrika je ostala temna kakor njeni otroci.

Kdaj so se že začeli poskus preiskati tretji del sveta, vendar niti danes ni še prejadrano peščeno morje, čakajoče na poža, ki mu strga krinko »neznanca« in ga pokaže kulturi.

H-us

PRIGODA WALTERJA SCHNAFFSA

GUY DE MAUPASSANT

Odkar je vstopila invazijska armada v Francijo, se je Walter Schnaffs počutil najnesrečnejšega človeka na svetu. Bil je debel, z naporom je korakal, sodel je in strašno je trpel na nogah, ki so bile mastne in ploščate. Ljubil je mir, bil je dober, nikdar gospodovalen in krvožeden. Oče štirih otrok, ki jih je oboževal — bil je poročen z mlado blondinko in tožil je z obupom po njeni nežnosti in poljubih sleherni večer. Rad je polegaval zjutraj in rad je hodil zgodaj spat. Rad je jedel dobre jedi počasi in pil rad pivo po pivnicah. Mislil je na to, kako prenehajo z življenjem vse te sladkosti. Iz srca je sovražil po nagonu in razumu, topove, puške, samokrese in sablje, posebno pa bajonete. Vedel je, da mu ni mogoče sukati tega orožja v bran svojega velikega trebuha.

Kadar se je ponoči zavil v suknjo zleknil poleg smrčecih tovarišev po zemlji, je mislil dolgo na svoje, ki jih je pustil doma, in na vse nevarnosti, ki so mu grozile: »Če pade, kaj bo z malčki? Kdo jih bo redil, kdo vzgojil?« Ze zdaj se jim ne godi dobro, čeprav si je izposodil denar in ga jim pustil, dokler se ne vrne iz vojne. Walter Schnaffs je večni žal.

Ko so se začele bitke, so se mu šibile noge in bi bil padel na zemljo — le misel, da bi ga potem pogazila cela armada, ga je zadržala na nogah. Zvižganje krogel mu je pognalo vse lase pokoncu.

Ze mesec dni je živel v takem strahu.

Njegov armadni kor je prodiral proti Normandiji. Nekega dne je bil poslan na izvid z majhnim oddelkom, ki je imel nalogo preiskati del pokrajine, nakar naj bi se spet vrnil. Zdelo se mu je, da je vse mirno pred njimi. Prusi so korakali torej mirno nizdol po majhni dolini presekani po globokih zarezah, ko se nenadno začuje močno streljanje, kar jih ustavi in podere kakih dvajset na tla. Krog četnikov izstopi bliskovito iz gozdiča in se napreje z nasajenimi bajoneti.

Walter Schnaffs je obstal sprva nepremišljeno, ter ni mislil niti na beg. Potem ga je prišla nora želja, da bi iz-

ginil pred nevarnostjo. Saj zna teči kakor želva v primeri s suhljatimi Francozi, ki so poskakovali kakor koke. Kakih šest korakov pred seboj je zagledal širok jarek, napolnjen z dračjem in suhim listjem. S stisnjenimi nogami je skočil vanj, brez misli na globočino, kakor skoči človek z mostu v reko. Ko puščica je prodrli skozi goste plezalke in ostro korenčje, ki mu je razoraskalo obraz in roke. Padel je z zadnjico na kamenje, ki je pokrivalo dno.

Ko je pogledal navzgor skozi luknjo, katero je bil prevrtil s svojim telesom, je videl košček neba. Skozi luknjo bi ga mogli videti Francozi, zato se je oddaljil od nje po vseh štirih in se plazil previdno naprej po jami pod stonom zvitega dračja, da bi se hitro oddaljil od kraja, kjer se je bil boj. Slednjič se je ustavil, sedel in čepel med visokim zeliščem kakor zajec.

Še nekaj časa je slišal pokanje pušk, vikanje in stokanje, potem je postalo m. neješe, končno je utihnilo vse. Zdajci se je nekaj pomikalo proti njemu. Skočil je pokoncu. Drobná ptičica je bila, ki je sedla na vejico in premaknila suho listje. Celo uro potem je še to...o Walterju Schnaffsu srce kakor kladivo.

Prišla je noč in pokrila bregove. Vojak je pričel razmišljati. Kaj početi? Kaj bo z njim? K svoji armadi nazaj? Kako? Po kateri poti? Moral bi začeti spet strašno življenje, polno strahu, muk in trpljenja, ki ga je prebil izza početka vojne. Ne! Za to ni imel več poguma. Ni več čutil v sebi dovolj energije, da bi prenesel te marše in nevarnosti, ki pretijo ves čas.

Kaj storiti? Da bi ostal do konca sovražnosti skrit v tej luknji, je nemogoče. Če bi ne bilo treba jesti, bi še šlo, ali treba je jesti — in to vsak dan.

On pa je bil sam, oborožen, v uniformi na sovražnikovi zemlji — daleč od onih, ki bi ga mogli varovati. Kurja polt ga je oblila po vsem telesu.

Prešinila ga je misel: »Če bi bil vsaj ujetnik!« Srce mu je zatrepetalo od želje, od vroče in neizmerne želje, da bi postal ujetnik Francozov. Ujetnik! Rešen bi bil, nasičen, pod streho, varen pred krogli in sabljami — brez

vsakega strahu — v udobnem zaporu dobro zastražen. Ujetnik! Lepe sanje!

Takoj se je odločil: »Ujeti se bom dal!«

Vstal je. Bil je odločen izvršiti takoj svojo namero. Niti minute ne bo odlašal. Pa je obstal na mestu. Nov strah ga je prešinil.

Kje naj se da ujeti? Kako? Komu? Strašne slike — slike smrti — so mu polnile dušo.

Podati se je treba v strašne nevarnosti — sam — s pikelhavbo po polju.

Ce sreča kmete? Kmetje, ki bodo videli Prusa — samega — brez zaščite, ga bodo potolkli kakor psa-potepenca!

Masakrirali ga bodo s srpi, krampi, kosami, lopatami! V svoji brezupni jezi premagancev bi napravili iz njega močnik.

Ce sreča četnike? Ti prostovoljci, prenapeteži brez zakonov in discipline, bodo streljali nanj za zabavo, za smeh. Videl se je naslonjen ob zid, pred seboj po dvanajst puškinih cev — dvanajst majhnih, temnih in okroglih luknjic, ki ga zijajo.

Ce bi srečal francosko vojsko? Vojski avantgarde bi ga imeli gotovo za pogumnega ogleduha, ki se je upal sam

na izvid. Streljali bi nanj. Že je slišal posamezne strele vojakov iz grmovja — sebe pa je videl stoječega sredi polja — kako se seseda, preluknjan od krogel kakor rešeto.

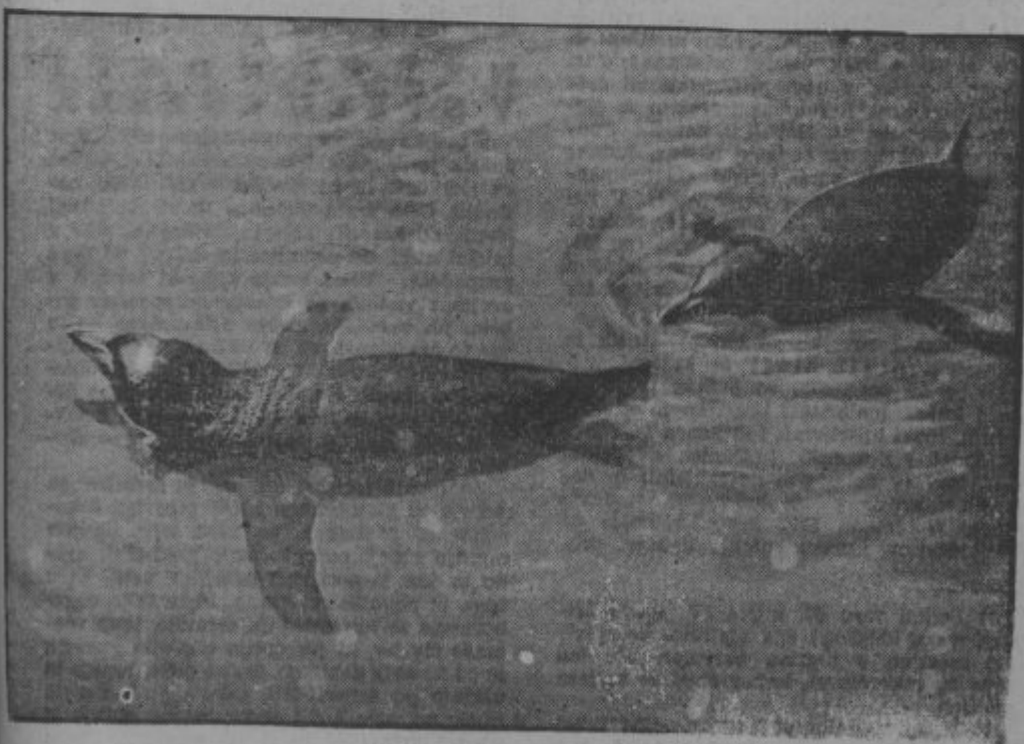
Spet je sedel — brez upanja. Položaj se mu je zdel brez izhoda.

Znočilo se je popolnoma — nema, črna noč. Ni se več premaknil. Streljal se je pri vsakem še tako lahнем šumu, ki je prihajal skozi temo. Zajček, ki je tolkel z zadnjima nogama po zemlji, hiteč iz svojega podzemskega rova, bi skoraj pripravil Walterja Schnaffsa v beg. Vpitje sov mu je trgalo dušo in ga strašilo, da ga je zaskelelo kakor rana. Buljil je z velikimi očmi v temo. Vedno si je domišljeval, da hodi nekdo za njim.

Po neskončnih urah strahu je opazil skozi vejevje nad seboj, da se je jelo daniti.

Začutil je neskončno uteho. Njegovi udje so postali spet pržni. Srce se mu je pomirilo. Oči so se mu zaprle. Zaspal je.

Ko se je prebudil, je videl, da stoji sonce skoraj vrh neba. Moralo je biti poldne. Nobenega glasu ni bilo na polju. Walterja Schnaffsa je mučil glad.

POL PTIC — POL RIBA
Pingvini v svojem elementu

Zdehal je, sline so se mu cedile, ko je pomislil na klobasice, na dobre vojaške klobasice. Zelodec ga je mučil.

Vstal je, napravil par korakov in čutil, da so se mu šibile noge, pa je spet sedel in premišljeval. Dve ali tri ure je premleval, kako in kaj. Vedno je spreminjal misli, ni se mogel odločiti, potrt, nesrečen — razlogov je bilo dobrih in slabih. Nazadnje se mu je zdelo najpametneje, da počaka kakega vaščana, ki bi prišel sam, brez orožja ali nevarnega orodja. Šel bi mu naproti, izročil bi se mu, dal bi mu do dobra razumeti, da se vda.

Snel je svojo pikelhavbo, kajti njena ost bi ga lahko prerano izdala. Z

največjo opreznostjo je pomolil glavo iz luknje.

Zive duše ni bilo na obzorju. Tam doli na desni je bila majhna vas. Kadilo se je proti nebu. Kadilo se je iz kuhinji! Na levi je videl ob koncu drevedora velik grad s stolpi.

Počakal je do večera in strašno trpel. Videl je samo jate vran na nebu, slišal je kruljenje lastnega želodca.

In spet je prišla noč.

Zleknil se je po tleh svojega skrivališča. Objel ga je mrzličen spanec. Izstradanca je tlačila mora.

D A L J E

K R I S T J A N I KOSTIAL

Izraz »kristjan« je dobil v nekaterih jezikih v teku stoletij razne posebne pomenke, ki se od prvotnega precej odmikajo.

Verski pouk je v srednjem veku tako vplival na preproste katoličane, da so istovetili politeiste »ajde« z živalmi ter steli samo kristjana za človeka. Zato ima v mnogih jezikih beseda »kristjan« pomen »človek«; n. pr. starofrancoski gent crestienor = ljudje; italijanski v Kampanij cresteianoza = ljudstvo, ljudje; v Sublacu (v rimskem okraju) cristianu = človek; v knjižni laščini cristiani di Dio = ljudje božji, povero cristianaccio = ubogo človeče; v novi provansalsčini crestian = človek¹⁾, romunski creştin = človek, creştinescu = človeški; nemški wunderlicher Christ = čudaški človek, čudak; oberwaldski ali surselvanski (retoromanski v Švici) karstiaun = človek²⁾. V rusščini je kristjanin do konca 14. stoletja = človek; v malorušč. chrystjynyn (po Miklošiču) = človek; v dol. lužiški arbsčini křesćijan = človek; v slovenščini je živ krst = živ človek.

Iz tistih časov, ko so bili pri Rusih in Slovencih nižji sloji že krščeni, vidi se pa še poganski, ko menda taki primeri kakor maloruski kristjanyn = podložnik, ruski krestjanin (od konca 14. stol.) = kmet, slovenski krščenica = dekla, služkinja (v nekaterih notranjskih in dolenskih krajih pa je krščenica = deklica sploh; Gutsmann 1789 ima: krščenica = Weibsbild = ženska sploh). V stari pro-

vansalsčini je crestiá[n] = pariža, cagot, cigán, pripadnik zavržene kaste; crestian [ar]ia pa je bilo tisti mestni okraj, kjer so prebivalci le pariže, cagoti.

Prav zaničljiv pomen pa je dobila beseda kristjan pri Italijanih kantona Tessina (Ticina) in pri Frankoprovensalskih kantona Valaisa (Wallisa); tam je izraz cristian, oz. cretin = bebec, idiot. Preko knjižne francoščine je prešla beseda cretin v tem pomenu v vse jezike. Bebec imenujejo Francozi ponekod innocents (»nedolžneže«), v srednjem veku se je rabil zanje izraz benedicti (»blažence«), ki se je v francoščini časoma obrnil v benêt [= trapast]. To so sami evfemizmi.

N E R E D N O S T I V S V E T U Ž U Ž E L K

V tesni zvezi z nevoljo do dela raznih vrst žuželk je druga oblika »nadkulture«, strast za sladkimi in narkotično-alkoholnimi nasladi. Cela vrsta termitov in mravelj redi živali, od katerih uživajo sladke izločine v takšni meri, da poedinec in država od tega propadeta. Tako imajo indijski termiti v svojih zgradbah za letanje nesposobne čebele, jih varujejo, gojijo njih zalego — in vse to samo zato, da se lahko opajajo z njihovimi aromatičnimi, narkotičnimi izločninami. Pri drugih termitih izločuje matica sama takšne soke in z njimi se opajajo delavci, ki bi morali za matico prav za prav skrbeti.

Znamenje izredne kulture je tudi lov na sužnje, ki ga uganjajo razne mravlje. Amazonke so postale n. pr. tako lene, da jim morajo sužnje najprvo malo prežvečiti hrano in jim jo potiskati potem v usta. Brez tega bi poginile od gladi. Prav tako degenerirane so krvavordeče mravlje, toda »domače živali«, ki jih držijo v svojih gnezdih in od katerih dobivajo sladke soke, ropajo in ubijajo po mravišču, tako da si morajo rdeče mravlje loviti vedno znova sužnje iz drugih mravišč in si jih vzgajati. To je še edino delo, ki ga opravljajo. **kč**

¹⁾ Sedmi verz 56. kitice IV. speva Mistralovega idilskega epa »Mirèio« se glasi: »E crestian e bestian barrulon pèr lou sòu« = tako človek kakor žival se valjata po tleh.

²⁾ N. pr. v Molitorjevi knjigi »Cudeschet da s. historias«, 1656, beremo na 8. str. carschioun = človek.

FOTOAMATER

Fotografija ob koncu jeseni

Amater, ki je vse leto pridno izkoriščal kamero za vnanje posnetke, si v tem času lahko privoščiti nekaj razpoložljivega v področju pokrajinskega snemanja in si izbere lahko druga snemalna področja. Sicer so v novembru in še pozneje zunaj na polju in na trgih mest edinstveno lepa razpoložljiva, megle, vrtna poti z odpadlim listjem, drevesa, ki molijo svoje gole veje proti nebu, čudne svetlobe — toda število vnanjih motivov je zavoljo večinoma plehke svetlobe običajno majhno. Tem večje zanimanje gre v tem času zato notranjim posnetkom.

Tudi brez umetne luči se da siva svetloba uporabiti za časovno snemanje v sobi. Baš za sobne prostore z močnimi svetlobnimi nasprotji med okni in koti je razpršena, omiljena svetloba pozne jeseni zelo ugodna.

Za snemanje sobe same na sebi velja pravilo, da se moramo postaviti čim dalje od njenega konca. Stojalo, ki je za takšne posnetke neobhodno potrebno, postavimo v kakšen kot ob oknu, tako da dobimo svetlobo po možnosti od zadaj. Druga ugodna postojanka so odprta zvezna vrata med dvema sobama, oziroma še kakšen meter za njimi. Največja težava s takšnimi sobnimi posnetki je pač enakomerna razdelitev ostrine v vseh delih. Čim večja je soba, tem večja mora biti zaslonitev, to se pravi, tem večja mora biti številka zaslonke. Najbolje je pač, da vzamemo najmanjšo zaslonko, ki nam je na razpolago, f:18 do f:36, kakršna je pač dolžina goriščne našega objekta. Dobimo lahko tudi tabele, iz katerih nam je takoj razvidno, koliko moramo zasloniti in na kakšno razdaljo moramo ustanoviti, da dobimo dobro razdelitev ostrine na bližnjih in oddaljenih predmetih. Ustanavljanje po medlici je zavoljo male zaslonke in šibke svetlobe skrajno težko, kvečjemu, če si pomagamo tako, da ustanovimo in zaslonimo na kakšno žarečo (n. pr. električno žepno svetilko), ki nam jo pomočnik drži v različnih oddaljenostih.

Najugodnejša ustanovitvena točka ni pri snemanju sob niti spredaj niti zadaj, temveč v prvi tretjini obsega, ki ga hočemo posneti. Če je n. pr. kakšna miza oddaljena 3 m od kamere in zadnja stena 6 m, tedaj moramo ustanoviti na 4 m. Na splošno ustanovimo na točko, ki je kmalu za osrednjem.

Na slepo srečo je osvetlitev seveda težko zadeti, vendar pa v novembru zavoljo raztresene svetlobe brez močnih nasprotij, kakršna nastajajo v sobah v poletnem času, spet laže, nego si mislimo. Preosvetlitev nam ne škodi dosti. V splošnem znaša ekspozicija pri močnejši občutljivosti tvorivu od 15 do 27 stopinj DIN in pri zaslonki 18 v svetlejši sobi 40 sekund, v temnejši 2 do 3 minute. Kdor ima širokokotni objektiv ali širokokotno dostavno lečo na objektiv, bo dobil na slikovno ploskev več prostora.

Upoštevati pa je pri dostavni leči spremembo goriščne razdalje, ki spremeni tudi optično in zaslonke objektiv in s tem čas osvetlitve.

Zanimivo snemalno področje za sive dni so tudi posnetki z bliščicami. Z njimi zmoremo prizore iz družinskega življenja, igrajoče se otroke itd. Kot svetilo nam rabijo tu vrečice s pol do enega grama bliskovne mešanice. Vrečico obesimo z nitjo na palico, ki smo jo pritrčili na omaro, in podobno. Da dobimo dobro razsvetljavo, obesimo bliščico v višino kakšnih 2 m in nekoliko ob strani kamere. Paziti moramo, da se bliščica ne zasveti v objektiv. Zaslonka znaša za manjše bliskovne vrečice 9 do 11, za večje 16, v ostalem pa jo razberemo iz priložila, ki je priloženo vsaki vrečici.

*

Zveza za tujski promet v Sloveniji se stalno trudi, da bi dobila čim boljši slikovni material, ki ga potrebuje za tuško promorno propagando. Obrnila se je tudi na Fotoklub Ljubljano, ki poziva svoje člane, pa tudi druge fotografe, naj pošljijo primerne zimske in zimskoporne posnetke na naslov Zveza za Tujski promet, Ljubljana, Tyrševa 11. Gre zlasti tudi za posnetke, ki podčrtavajo odlike smučskih terenov v Sloveniji in za vsakovratne prizore iz smučkega sporta, n. pr. smučar v smuku, v kristianiji, pri raznih figurah, skokih, skiroingu, otroci na smučkah itd.

Fotoklub Ljubljana poziva vse zainteresirane za njegove letošnje fotografske natečaje, naj se mu prijavijo ob torkih in petkih zvečer osebno ali pa pismeno (na naslov Fotoklub Ljubljana, Ljubljana, Levstikova ul.). Tečaji se bodo vršili za začetnike, dalje so na programu nadaljevalni, teoretični tečaji za bolj izveščane amatere ter posebni praktični tečaji, pri katerih se bodo udeleženci pod vodstvom strokovnjakov vadili v snemanju vsakovrstnih motivov. Različni tvorivi, delu v temnici, retuži, plemenitih tiskih itd. S tečaji bodo zvezani tudi izleti. Posredne skupine bodo obsegale 10 do 20 oseb. Fotoklub Ljubljana opozarja tudi na to, da je pripravljen organizirati krajele ali daljše tečaje za skupine najmanj 10 interesentov v podeželskih krajih. Podrobnejši programi in pogoji so na razpolago.

Novembrska številka »Die Galerie« objavlja na uvodnem mestu o razlikah med specializirano in slogu, dalje celo kopico člankov o fotografiji v Kanadi, aktivi fotografiji (s krasnimi celostranskimi reprodukcijami, med katerimi je tudi sijajen posnetek Vlada Cizlaja), o delu z umetno lučjo, o rabi idečega filtra itd. Posebna odlika te najbolj razširjene revije mednarodne fotografije je dvajset velikih reprodukcij po delih najboljših mojstrov. »Galerija« izdaja v svoji založbi tudi sijajne knjige, ki so si s svojo vnanostjo in vsebinsko višino osvojile svet. Pravkar je izdala spet delo o aktualnem vprašanju, fotografiranje v naravnih barvah. Amaterje, ki se zanimajo za natečaje, opozarjamo nadalje, da je podaljšala rok za svoj drugi zbornik »Ideja in oblika«, pri katerem smo se Slovenci lansko leto tako sijajno odrezali, do konca letošnjega leta. Revija, ki bo kmalu stopila v svojo VII. letnico, velja za našo drago in 145 din in jo naročite lahko tudi preko Fotokluba Ljubljana. — Prva novembrska številka »Photographie für Alle« ima daljšo razpravo o izboljšanim postopku za izdelovanje trobarvnih diapozitivov, navodila za izdelavo okvira za povečevanje, članek o vrstah razvijalcev, razne druge članke in tudi vrsto lepih reprodukcij. — V zadnji številki »Der Kino-Amateur« vas bo zanimal posebno članek »Ali morejo električni svetilniki kazati napačno?« Vsek bi ga moral prebrati, preden se odloči kupiti takšno drago pripravo, da bo vedel, na kaj naj vse pazi. Razni članki, kako naj hranimo ostanke filmov, o transformatorju, o tem, kako izdelamo gramofonsko ploščo, i. dr., vsebujejo mnogo koristnega za filmskega amaterja.

V zadnji številki mora biti pod sliko na str. 296: »Novembere«.

GLEDALIŠKE ZGODBE

Gledališke zgodbe

Tak je naslov Lipahovi zbirki, katero ste nemara že čitali. Malo prej so pri Orblsu v Pragi zagledale beli dan analogne Schnidlove: Divadelni anekdoty. Od teh naj pomašim nekatere.

Občinstvo

V operi reče gospod v parterju svojemu sosedu:

»Za naslednje dejanje bi vas prosil, da nikar ne pojte arje s pevci, gospod. Vse ališim dvakrat.«

»No, kaj pa je za to? Takšno Prodano nevesto lahko pač dvakrat poslušate!«

V parterju

»Predrznost: ta človek venomer s teboj koketira!«

»Kateri pa?«

»V tretji vrsti za nama!«

Ravnatelj vzdihuje

Direktor deželnega gledališča v Brnu Jifíkovský se je nekoč pritožil:

»Res je, dandanes so igralci strašno dosledni. Če stoji v vlogi pripomnja: »Piščanca obira, mu moramo na vsak način na odru postreči s piščetom. Kadar se pravi, naj pijejo šampanjca, zahtevajo vsi pristnega šampanjca. Ako pa naj se, prosim vas, kateri na odru počasi pištolo, se pač nobeden ne ustrell.«

Bunka

Operni pevec se je prikazal z velikanskim uljesom na glavi.

»Si se gotovo kje spotaknil?« vpraša prvi basist.

»Kaj še, ugovarja možki s tvorom na glavi, ako sem bil osemindvajsetič izzvan pred občinstvo, me je železni zastor oplazil po bučik!«

Točnost

Igralec Hugo Haas in pisatelj Karel Poláček sedita pri kartah v klubu. Haas se ozre na uro, vstane in hoče proč. Poláček ga po svojih močeh zadržuje in ko to nekaj časa traja, se blagohotno opraviči:

»Verjemite, gospoda, rad bi še posedel v vaši družbi, toda davi sem v gledališču obljubil, da prav zares pridem k nocojšnji predstavi, če mi bo le kolč kaj mogoče.«

Prva predstava

Mlad plaec naj bi bil doživel premiero. Pol ure pred začetkom se je postavil pri vhodu, hotel ugotoviti število posetnikov. Po dolgem čakanju pridrži avto, iz katerega stopita dve osebi in kreneta proti gledališču. Vsaj dva!

Pet minut pozneje zapusté 3 osebe teater. Razburjen plane avtor k blagajni in zavpije blagajničarju:

»Kaj pa to pomeni? Dva človeka sta šla noter, trije ven. Ako pride zdaj še kdo noter, ne bo aplod nikogar več notril!«

N K

IZ PRAKTIČNE MEDICINE

Snaženje zob ali izplakovanje ust?

Pozno zvečer smo prišli iz družbe domov, trudni smo in si želimo samo posteljo. Zakaj bi sedaj izgubljali čas s snaženjem zob? Če izplaknemo usta, bo to vendar tudi zadostovalo! — Ne bo zadostovalo! Baš če smo zvečer v družbi še jedli in pili si moramo zobe očistiti. Verno temeljito mehanično snaženje zob je dosti važnejše nego snaženje jutraj. Zvečer so ostali med zobni ostanki jedi, ki se ponoči razkroje in lahko povzročijo zobno gnilobo. Usta so prepolna škodljivih bakterij. Zato je nujno potrebno, da si zobe zvečer še posebno temeljito očistimo. Vlažna krtačka z zobno pasto mora obravnavati zobe od vseh strani, sem in tja, navzgor in navzdol, od zunaj in od znotraj. Izplakovanje ust pa seveda ni nepotrebno. Tudi to nam očisti usta in nam jih razkuži. Če uporabljamo primerna sredstva. Toda mehanično čiščenje zob je še važnejše in nanj bi morali navaditi pred vsem otroke že od najbolj nežnih let.

Denar — siromakova kri — je posvečena stvar, saj ima moč, da se postavi v službo duha. Posel tistih, ki ga imajo, je strašen, saj nosijo odgovornost za to, če napravijo ali ne to zvezo, ki opravičuje ter edina more opravičiti njih lastnino.

Fr. Lefevre

FILATELIJA

EDOUARD COLONNE

(1838 - 1910)

Sredi preteklega poletja so se glasbeniki spomnili moža, ki je v Parizu osnoval koncerte svojega imena. Colonne je imel najznatnejšo vlogo v francoski glasbi ob koncu prejšnjega stoletja. Pred l. 1870. so godbeniki čutili največje težave ob nastopih. Zgolj Pasdeloup je s svojo žilavostjo dosegel, da se je za cesarstva ohranil njegov orkester (Cirque). Drzni založnik Hartman je l. 1873. zbral nekaj nadarjenih skladateljev in s Colonom ustanovil Narodne koncerte. Ljudstvo se je trilo v dvorani, a ker so bile cene nizke, je strašil v blagajni primanjkljaj, navzlic ploskanju množic. Šele »Faustova obsodba«, igrana v celotnem izvirniku je našega stoletnika otela pogube. Uspeh je bil tolikšen, da je mogel podražiti sedeže. Sedem suhih kravmu je prešlo izpred oči. Colonne je celo zabogatel. V začetku l. 1909. je čarodejno šibico prevzel od njega njegov učenec Gabriel Pierné in jo obdržal do svoje smrti l. 1937.

L T

KNJIGE IN REVIEJE

Uredništvo je prejelo:

OBZORJA, revija za leposlovje, umetnost in publicistiko, l. l. št. 10. Na uvodnem mestu je Antona Novačana »Pismo z doma« (Iz cikla »Večeri ob Nilu« Kairo 1933). Iz iste zbirke je tudi »Egiptovska Slovenka«. Obe pesni tvri kažeta, da je ostal Novačan zvest sebi in svojemu poetičnemu realizmu. Liriko zastopa v tem zvezku še Cvetko Zagorski s pesmijo »Poletne noči«. Jože Kerenčič je prispeval črtico »Zgodba o Trjuku, Frida Kovač črtico iz Prekmurja«, Fr. Vodnik pa še ob jubileju Miška Kranjca, dr. Dragotin Cvetko razpravlja o »Novi Evropi«, L. Bratko poroča o »Gibanju cen in našem kmetijstvu«, J. Kerenčič pa nadaljuje svoj prikaz o »Zemljiških odnosih v Jeruzalemskih goricah«. Med »Oceani« je kritika prevoda Timmermansove Flamske zemlje. »Obzorja« se naročajo v Mar boru, Kopališka ulica 6 in stanejo celoletno din 100. Naročnina se more plačati tudi v mesečnih obrokih.

RAZORI, list za doraščajočo mladino, l. VII. št. 2. Nadaljuje se povest Iv. Potrča »Agrarci« z ilustracijami Draga Vidmarja. Prav tako se nadaljuje Brinarjev »Ključec in njegove prigode« z ilustracijami M. Gasparija. Gr. šilih priobčuje odlomek iz mladinskega romana »Beli dvore« s slikami R. Klopčiča. Albert Zavrl se spominja septembrskih dogodkov. Številka vsebuje še druge zanimivosti v silki in besedi. List se naroča pri Združenju jugoslovanskega učiteljstva meščanskih šol v Ljubljani in stane celoletno din 30.

REJEC MALIH ŽIVALI, l. V. št. 11-12. S pravkar izšlo dvojno številko je zaklju-

čen peti letnik glasila zveze društev rejcev malih živali v Ljubljani. Tej obletnici je posvečen uvodni članek Fr. Cerneta. Kakor vse številke, tako vsebuje tudi ta obilico praktičnih prispevkov z mnogimi slikami. »Rejec«, ki ga urejuje šolski upravitelj Alf. Inkret, se naroča v Ljubljani, Karunova ul. 10 in stane celoletno din 30.

PRAKTIČNE NOVOTE

Praktična shramba za krompir v meščanski kuhinji

Omenjeni prostor v meščanski kuhinji nas sili k premišljevanju, kako bi vsak ktiček najboljše izkoristili. Tako se kuhinjska miza spreminja v pomivalno mizo, kuhinjski stol uporabljamo za shrambo čistilnih priprav za čevlje, za shrambo orodja l. t. d. Novo je to, da moremo ta stol

uporabiti tudi za shrambo krompirja in zelenjave. Kdor kupuje krompir v manjših količinah ali pa nerad pogostoma hodi v klet, bo vedel to uporabo ceniti. Notranjost stola ki je že prav za prav omara, je izdelana po vseh pravilih za shrambo krompirja: v njem je poševno postavljena rešetka, zrak ima prost dostop, krompir dobivamo od spodaj, tako da se kotili sam v nastavljeno skledo, čim izvlečemo predalnik, ki ga ima naprava tudi spodaj. Stranski predal je namenjen zelenjavi, kakršne nam je treba vsak dan in zadostuje za množino do 4 kg. V predel za krompir pa gre kakšnih 9 kg rjavega sadeža. Ker se da rešetka izvleči, je mogoče tudi notranjost praktičnega stola z lahkoto očistiti. Pokrov, ki je lepo prevlečen z lino-lejem, pa nam daje udoben sedež. Nihče bi stolu na zunanjo ne opazil, kako praktično je urejena notranjost tega kosa pohištva.

SORAZMERNI OBSODBA

Štomak iz Saint Louisa (USA), 27leten brezposelni Georges Jamerson, je bil obtožen, da je zmaknil 2 dolarja iz miznice bencinske shrambe. Pred sodnikom Lou'som L. Hicksom je priznal tatvino. Izgovarjal se je z lakoto in žejo, ki ga je trpila tisti dan.

— V »druge« jh nisem utegnil nesti in napraviti. »Stationer« me je za plačilo zleknil po tleh, prej ko sem mogel skozi vrata.

Sodnik Hicks mlo pogleda nesrečnega fanta in mu reče:

— Dobro je, dečko. Zares je preveč ljudi, ki menijo, da pravica ni za vse enaka. To mi ni po godu. Naj zvedo, da ni en zakon za bogate, drugi za uboge. Vsakemu po svojih zaslugah. To hočem dokazati.

Možak vzame svinčnik s svoje pisalne mize, ga nekaj časa pridno grizlja in pre-mišlja med tem. Spoštljiv molk je vladal v dvoranici. Juri Jamerson, tatinski za-

četnik, je v skrbeh čakal. Preljubeznivih sodnikov ni maral. Vid pogosto vara...

Ko je mož postavil zopet dvignil glavo, se je smehljaj. Zadovoljen je bil videti s svojim razmišljanjem.

— Well, je dejal, George Jamerson, vstanite. Priznate, da ste ukradli dva dolarja? Dobro. Zakon je zakon. Ali pravica mora biti za vse sorazmerna. No, bivši predsednik Stock Exchangea, broker (posrednik) slavn. M. Richard Whitney, je poneveril 225.000 dolarjev. Obsojen je bil na 5 let ječe. Po takem pride 1 leto za 45.000 dolarjev, 1 dan za 120 dolarjev, 1 ura za pet dolarjev. Ker ste si prisvojili samo dva dolarja, boste obsojeni le na 24 minut zapora. That is your sentence! To je pravdorek za vas! Glede na to da ste sedeli že več dni v odvračalnem zatvoru, ste svobodni. Toda ne vračajte se več k nam...

J G

ADAMSON V KOPELI

UREDNIK IVAN PODRZAJ — TELEFON ST. 3126 — UREDNIŠTVO NACELNO
NE VRAČA ROKOPISOV — IZDAJA ZA KONZORCIJ STANKO VIRANT —
TISKA NARODNA TISKARNA V LJUBLJANI — PREDSTAVNIK FRAN JERAN
Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knaflijeva ulica 5 — Mesečna naročnina Din 4,
po raznašalcih dostavljeno Din 5.